

ЛИПА І. Ю.

**ТОЛЕРАНТНІСТЬ В ІНКЛЮЗИВНОМУ
ПРОЦЕСІ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Івано- Франківськ
2019

УДК
ББК
Л

Рекомендовано до друку вченою радою педагогічного факультету ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол № 2 від 23.09.2019 р.)

Липа І. Ю.

Толерантність в інклюзивному процесі: методичні рекомендації для самостійної роботи студентів спеціальності 013 «Початкова освіта». Івано-Франківськ: НАІР, 2019.66 с.

Рецензенти:

Оліяр Марія Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки початкової освіти, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;

Коваль Петро Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри фахових методик і технологій початкового навчання, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

У навчально-методичному комплексі з курсу «Толерантність в інклюзивному процесі» включено методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів, тестові завдання та питання для самоконтролю. Для студентів і викладачів педагогічного факультету закладів вищої освіти.

УДК
ББК

© Липа І. Ю., 2019

ЗМІСТ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	4
ТЕМА 1. ФІЛОСОФСЬКІ ТА СОЦІАЛЬНІ ЗАСАДИ ТОЛЕРАНТНОСТІ	13
ТЕМА 2. ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК РИСА СВІТОГЛЯДНОЇ ПОЗИЦІЇ	16
ТЕМА 3. МОРАЛЬНА ЦІННІСТЬ ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА ПРОБЛЕМА ЇЇ МЕЖ	19
ТЕМА 4. ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ВИКЛИКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ	22
ТЕМА 5. КОМУНІКАТИВНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, СКЛАДОВІ, ВИДИ, РІВНІ	25
ТЕМА 6. ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ОСОБИСТІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА	28
ТЕМА 7. ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ОСНОВНОЇ УМОВИ КОНСТРУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	32
ТЕМА 8. ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ	36
ТЕМА 9. ПСИХОЛОГІЯ ІНТОЛЕРАНТНОСТІ	39
ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ	43
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНОТРОЛЮ	51

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
З КУРСУ

«ТОЛЕРАНТНІСТЬ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОЦЕСІ»

Мета навчальної дисципліни полягає у підготовці студентів до навчально-виховної діяльності з учнями з особливими освітніми потребами; ознайомленні майбутніх фахівців із принципами організації інклюзивного середовища у ЗЗСО, особливостями педагогічної діяльності вчителя у роботі з учнями щодо виховання толерантного ставлення до учнів з особливими потребами та формування навичок культури поведінки у дітей з різними видами нозологій.

Завдання навчальної дисципліни: сформувати фахові компетентності на основі знань про толерантність як соціокультурне, психологічне і педагогічне явище в контексті парадигматичних змін в підходах до вивчення особистості та розкриття особистісних механізмів толерантної поведінки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: теоретичні основи толерантності як якості особистості; відмінності між толерантністю та інтолерантністю; «кордони» толерантності; базові засади методики виховання толерантності (мета, завдання, етапи, зміст).

вміти: визначати рівень розвитку власної толерантності; підбирати та проводити тренінгові вправи на розвиток толерантності учасників освітнього процесу загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивною формою навчання;

розробляти шляхи розвитку толерантності для будь-якої особистості.

Вивчення дисципліни спрямоване на формування таких **компетентностей**:

- ✓ здатність розв'язувати практичні проблеми у професійно-педагогічній діяльності, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов;
- ✓ здатність оволодівати сучасними інноваційними, методичними підходами, методиками щодо розвитку й виховання учнів початкової школи;
- ✓ здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми в процесі професійно-педагогічної діяльності, приймати обґрунтовані рішення;
- ✓ здатність спілкуватися, розуміти чужу і продукувати власні програми комунікативної поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування, активній взаємодії;
- ✓ здатність діяти на основі принципів і норм етики, правил культури поведінки у стосунках із дорослими й дітьми на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі; дотримуватися принципів педагогічної етики;
- ✓ спроможність ідентифікувати себе з цінностями професійного середовища; наявність професійної позиції вчителя. Здатність до цінування та повага до різноманітності;
- ✓ здатність до ефективної міжособистісної взаємодії;
- ✓ здатність до адаптації в нових ситуаціях, що передбачають навчання, розвиток і виховання

молодших школярів, створення атмосфери комфорту;

- ✓ здатність ефективно та адекватно здійснювати рефлексивні процеси, що сприяє розвитку й саморозвитку учнів;
- ✓ здатність до організації навчальної діяльності у початковій школі у відповідності до вимог НУШ;
- ✓ здатність до розвитку учнів початкової школи як суб'єктів освітнього процесу на основі знань та умінь про їхні вікові, індивідуальні особливості та соціальні чинники розвитку;
- ✓ здатність до застосування знань про особливості комунікативної діяльності учнів початкової школи, взаєностосунки вчителя та учнів, закономірності педагогічного спілкування, соціальної ситуації, ситуацій міжособистісної взаємодії;
- ✓ здатність до проектування, організації, оцінювання, рефлексії та коригування навчально-виховного процесу в початковій ланці освіти;
- ✓ здатність актуалізувати та застосовувати комунікативні знання, навички, вміння, настанови, стратегії й тактики комунікативної поведінки, здобутий досвід комунікативної діяльності.

Вивчення курсу *«Толерантність в інклюзивному процесі»* вирішує поставлені завдання за умови нерозривної єдності та взаємодії з суміжними науками: філософії, психології, педагогіки, соціології, етики.

Самостійна робота – вид позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального,

навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, що виконується на основі самостійного вивчення частини програмового матеріалу або його систематизації та узагальнення, для практичного застосування і завершується складанням заліку.

Мета самостійної роботи: вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

У запропонованих планах занять передбачені завдання для самостійної роботи студентів за трьома рівнями: репродуктивного, частково-пошукового, творчого.

Репродуктивний рівень – спрямований на розширення понятійного апарату студентів з теми, поповнення їх термінологічного словника, а також містить перелік контрольних запитань, спрямованих на відтворення базових знань з теми.

Частково-пошуковий рівень – включає завдання для самостійного пошуку проблемного та дослідницького характеру, що сприяють розвиткові аналітико-оцінного мислення студентів.

Творчий рівень – розгляд питань для роздумів вільного, творчого характеру спонукає до розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів; підготовка виступів, презентацій, рефератів, повідомлень, написання есе – сприяє глибшому розумінню та розкриттю теми.

Самостійна робота студентів з курсу **«Толерантність в інклюзивному процесі»** (60 год) включає:

- ✓ реферування наукової літератури;
- ✓ пошук літератури з досліджуваної проблеми;
- ✓ опрацювання наукових досліджень з теми;
- ✓ вивчення та аналіз науково-педагогічних та психологічних періодичних видань, інтернет-матеріалів за темою;
- ✓ виконання творчих проектів, презентацій;
- ✓ підготовка до проведення психолого-педагогічних дискусій;
- ✓ індивідуальне навчально-дослідне завдання.

Розробка індивідуальних проектів є невід'ємною складовою курсу фахової підготовки вчителя початкових класів.

Проект – це текст, у якому систематизовано, послідовно викладено всебічно досліджену власну або чужу педагогічну діяльність, її особливості.

Метою навчального модуля з *розробки індивідуальних і колективних проектів* є розвиток теоретичного мислення та вмінь дослідницької діяльності студентів, систематизація, закріплення та розширення теоретичних знань і розвиток практичних умінь із психолого-педагогічних дисциплін, сучасної методології науки й практики, сучасної методики викладання предмета, використання інноваційних технологій; підготовка до самостійної дослідницької роботи в професійній діяльності.

Завданнями проектної роботи є формування вмінь працювати з колегами для досягнення кінцевої мети; нести відповідальність за кінцевий продукт;

аналіз та критичне осмислення вивченого матеріалу для його практичного застосування; розробка й виготовлення дидактичних і методичних матеріалів, завдань для проведення практичних, лабораторно-практичних робіт.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання є завершеною теоретичною або практичною роботою, може охоплювати одну, декілька тем або зміст навчального курсу в цілому. Індивідуальне навчально-дослідне завдання містить елементи пошукової, науково-дослідницької роботи і виступає чинником залучення студента до науково-дослідної діяльності, яка може бути продовжена під час написання курсової, дипломної, магістерської роботи, підготовки наукових доповідей, написання наукових статей тощо.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу **«Толерантність в інклюзивному процесі»**, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, семінарських, практичних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

Види індивідуального навчально-дослідного завдання:

- ✓ реферат;
- ✓ презентація;
- ✓ есе;
- ✓ моделювання та розв'язання ситуативних задач різного рівня з теми (модуля) або курсу;

- ✓ розроблення теоретичних або прикладних функціональних моделей інноваційних занять, моделей уроків, мультимедійних занять, опрацювання літератури з курсу, практико-зорієнтовані науково-практичні розвідки тощо.

Найбільш зручна форма перевірки рівнів засвоєння знань, умінь і навичок – письмові роботи (реферати, моделі, проекти), що представляють проведені мікродослідження або моделі майбутніх досліджень. Якщо програмою вивчення навчальної дисципліни передбачений навчальний проект, то одержані бали за це завдання є обов'язковим компонентом підсумкової оцінки й ураховуються під час визначення підсумкової суми балів за вивчення навчального курсу.

Структура індивідуального навчально-дослідного завдання:

1. Вступ (пояснювальна записка). Подається обґрунтування вибору теми, її новизна, короткий аналіз змісту, призначення розробки. Розшифровуються відповідні поняття й терміни.
2. Основна частина. У вигляді кількох параграфів, пунктів висвітлюється суть дослідження:
  - ✓ педагогічна ідея;
  - ✓ її методичне втілення;
  - ✓ практична реалізація.
3. Висновки. Коротко формулюються основні результати, вказуються умови реалізації, можливості застосування. Характерною ознакою методичної

розробки є наявність рекомендацій щодо її використання.

4. Перелік використаної літератури (8–10 джерел)

Алгоритм підготовки індивідуального навчально-дослідного завдання:

- ✓ Виділення суперечностей, що породжують проблему.
- ✓ Постановка проблеми, яку необхідно розв'язати.
- ✓ Формулювання теми розробки, мети пошуку та завдань вирішення проблеми.
- ✓ Аналіз науково-теоретичних положень та існуючого практичного досвіду із зазначеної проблеми.
- ✓ Роздуми, формулювання гіпотези, зародження ідей. Зіставлення їх з існуючими.
- ✓ Критичний аналіз і теоретичне обґрунтування розв'язання проблеми.
- ✓ Прогнозування результату. Підготовка навчальних матеріалів.
- ✓ Експериментальна практична перевірка: апробація окремих ідей і методичних рішень.
- ✓ Оцінка результатів перевірки, аналіз труднощів, умов реалізації.
- ✓ Написання тексту індивідуального навчально-дослідного завдання, підготовка презентації.

Вимоги до розробки мультимедійних презентацій:

- ✓ Назва теми презентації.
- ✓ Основні поняття.
- ✓ Основні тези.
- ✓ Цікава інформація з теми (статистика, експерименти тощо).
- ✓ Завдання на перевірку засвоєного матеріалу теми (запитання, тести, завдання тощо).
- ✓ Список літератури для самостійного вивчення (не більше 5 джерел).
- ✓ ПІП автора презентації.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК СУСПІЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Практичне заняття № 1 (6 год с.р.)

ТЕМА 1. ФІЛОСОФСЬКІ ТА СОЦІАЛЬНІ ЗАСАДИ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Репродуктивний рівень

1. Охарактеризуйте типи толерантності.
2. Розкрийте функції толерантності в освітньому процесі.

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного опрацювання

1. Підготуйте аналітичну доповідь на тему: «Толерантність у контексті процесів глобалізації та детрадиціоналізації сучасних суспільств».
2. За допомогою першоджерел розгляньте аксіологічні у змістовлення толерантності у повсякденні як вітакультурного явища.
3. Соціально-філософська рефлексія толерантності.

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Для чого в педагогічній сфері необхідне вивчення толерантності?
2. У чому полягає значення толерантності в освітньому процесі?
3. Обґрунтуйте прикладне значення толерантності для професійної діяльності керівника, вчителя, практичного психолога.

Теми наукових повідомлень

1. Дослідження толерантності в Україні та за кордоном.
2. Соціально-філософська рефлексія толерантності.

Підготуйте презентацію на тему: «Соціальні форми становлення толерантності».

Напишіть есе на тему: «Толерантність як аспект соціальної справедливості в суспільстві».

Література:

1. Бистрицький Є. Конфлікт культур і філософія толерантності. *Політична думка*. 1997. №1. С. 130–150.
2. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком. М.: Изд-во МГУ, 1982. 200 с.
3. Декларація принципів толерантності. *Шлях освіти*. 1999. №2. С. 2–4.

4. Дробижева Л. Социальные аспекты этнокультурной толерантности. *Женщина плюс*. 2002. №1. С. 12–14.
5. Казакова Е.И. Толерантность – путь к развитию. СПб.: Ютас, 2007. С. 24–36.
6. Скворцов Л. В. Толерантность: иллюзия или средство спасения? *Октябрь*. 1997. № 3. С. 138–155.
7. Шалин В. В. Толерантность (культурная норма и политическая необходимость) / В. В. Шалин. Краснодар: Периодика Кубани, 2000. 256 с.
8. Шаюк О. Я. Вітакультурний метапідхід в осмисленні толерантності як інтегральної особистісної риси людини. *Вітакультурний млин*. 2010. Модуль 11. С. 21–24.
9. Шаюк О. Я. Емоційно-вольовий компонент толерантності. *Освіта і управління*. 2011. Том 14. С. 104–110.
10. Шаюк О. Я. Конативний компонент толерантності. *Вісник Національного університету України. Зб-к наук. праць*. К.: НУОУ, 2011. Вип. 6 (25). С. 258–263.

Практичне заняття № 2 (8 год с.р.)

ТЕМА 2. ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК РИСА СВІТОГЛЯДНОЇ ПОЗИЦІЇ

Репродуктивний рівень

1. На яких положеннях базуються соціальні аспекти осмислення і розуміння феномену толерантності в педагогічному контексті?
2. Назвіть організаційно-педагогічні умови формування толерантної культури молодших школярів.

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного опрацювання

1. Підготувати аналітичну доповідь на тему «Толерантність як культурна норма».
2. Підготуватися до дискусії на тему «Дослідження міжкультурних відмінностей толерантності».
3. Наведіть приклади, як фактор толерантності може впливати на успіх дитини у навчанні.
4. Назвіть і охарактеризуйте форми толерантності.

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Яким чином толерантність в освітньому процесі впливає на інтелектуальний розвиток дитини?
2. Як поєднані толерантність і свобода людини в суспільстві?
3. Яка роль толерантності у налагодженні міжкультурної взаємодії?
4. Назвіть фактори, що впливають на виховання толерантного суспільства.

Теми наукових повідомлень

1. Толерантність і світогляд.
2. Історіогенез аспектів толерантності.

Напишіть твір-диспут на тему: «Толерантність і межі свободи особистості».

Змодельуйте ситуацію інтолерантності у міжособистісних стосунках молодших школярів і наведіть можливі шляхи її вирішення.

Література:

1. Казакова Е.И. Толерантность – путь к развитию. СПб.: Ютас, 2007. С. 24–36.
2. Капто А. С. Толерантность в контексте концепции «Культура мира». *Безопасность Евразии*. 2001. №1. С. 175–181.
3. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е изд. СПб.: Питер, 2006. 352 с.

4. Міллс Дж., Кроулі Р. Терапевтичні метафори для дітей та «внутрішньої дитини». – http://skazkoterra.ru/upload/library/mills_crowley.pdf.
5. Шаюк О. Я. Методологічний аналіз толерантності як загальнолюдської проблеми. *Вітакультурний млин* / наук. консультант-редактор А. Фурман. 2009. Модуль 8. С. 34–38.
6. Шаюк О. Я. Мотиваційно-ціннісний компонент толерантності особистості. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць КПНУ ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. С. 932–944.
7. Шаюк О. Я. Основні методологічні підходи до наукового обґрунтування толерантності у соціокультурному аспекті. *Вітакультурний млин*. 2009. Модуль 9. С. 42–46.
8. Шаюк О. Я. Само толерантність як предмет теоретико-методологічного аналізу. *Вітакультурний млин* / наук. Консультант-редактор А. Фурман. 2010. Модуль 12. С. 24–28.

Практичне заняття № 3 (6 год с.р.)

ТЕМА 3. МОРАЛЬНА ЦІННІСТЬ ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА ПРОБЛЕМА ЇЇ МЕЖ

Репродуктивний рівень

1. Окресліть структуру професійної складової міжособистісної толерантності педагога.
2. У чому ви вбачаєте межі моралі і толерантної поведінки?

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного опрацювання

1. Підготуйте аналітичну доповідь на тему: «Толерантність і засоби масової комунікації».
2. Проаналізуйте український фольклор та виокремте моральні риси і толерантність українців.
3. Підготуйте план та основний зміст бесіди з учнями на тему: «Толерантне спілкування».

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. За художніми творами письменників опишіть ситуації толерантності у міжособистісних стосунках.
2. Розгляньте поняття «вікова інтолерантність» і опишіть її приклади в суспільстві? Наведіть можливі шляхи її вирішення.
3. Поміркуйте, як потрібно організовувати освітній процес для виховання толерантності школярів.
4. На основі здобутих знань та власного досвіду опишіть толерантність різних вікових груп.
5. Проаналізуйте сучасну ситуацію в Україні в аспекті толерантності учнів та батьків до вчителів. Які шляхи профілактики інтолерантного ставлення до вчителів?

Теми наукових повідомлень

1. Моральні межі толерантності.
2. Психологічні засади толерантності в міжкультурній комунікації.
3. Політкоректність як форма прояву толерантності.
4. Проблема толерантності в міжпоколінній комунікації.

Напишіть есе на тему: «Межі свободи і толерантності в інформаційному суспільстві».

Змодельуйте ситуацію інтолерантного ставлення учнів до вчителя. Наведіть можливі шляхи її подолання.

Література до теми:

1. Батищев Г. С. Особенности культуры глубинного общения. *Вопросы философии*. 1995. №3. С. 109–129.
2. Дробижева Л. Социальные аспекты этнокультурной толерантности. *Женщина плюс*. 2002. №1. С. 12–14.
3. Опалюк О. М. Підготовка фахівців до взаємодії з дітьми з особливостями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання. *Проблеми сучасної психології*. 2012. Вип. № 15. С. 234–242.
4. Рокич М. Природа человеческих ценностей. Нью-Йорк, 1973. 276 с.
5. Скворцов Л. В. Толерантность: иллюзия или средство спасения? *Октябрь*. 1997. № 3. С. 138–155.
6. Шаюк О. Я. Емоційно-вольовий компонент толерантності. *Освіта і управління* / гол. редактор Микола Дробноход. 2011. Том 14. С. 104–110.
7. Шаюк О. Я. Конативний компонент толерантності. *Вісник Національного університету України*. Зб-к наук. праць. К.: НУОУ, 2011. Вип. 6 (25). С. 258–263.
8. Шаюк О. Я. Методологічний аналіз толерантності як загальнолюдської проблеми. *Вітакультурний млин*. 2009. Модуль 8. С. 34–38.

Практичне заняття № 4 (6 год с.р.)

ТЕМА 4. ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ВИКЛИКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

протекціоністська толерантність, ціннісна толерантність, прихована інтолерантність, вербальна інтолерантність, агресивна поведінкова інтолерантність

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного опрацювання

1. Підготуйте аналітичну доповідь на тему: «Інтолерантні форми поведінки в освітньому середовищі: причини виникнення і профілактика».
2. Проаналізуйте рівень толерантності у ЗМІ.
3. Підготуйте реферат на тему: «Соціально-когнітивний погляд на толерантність».

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Які виклики толерантності в сучасному суспільстві?
2. У чому полягає толерантність в сучасній культурі повсякденного життя?
3. Яка роль толерантності в самореалізації особистості?

Підготуйте презентацію на тему: «Глобалізація і мультикультуралізм в сучасному світі».

Напишіть есе на тему: «Вплив толерантності в освітньому процесі на успішність у навчанні».

Змодельуйте ситуацію прояву ейджизму в освітньому середовищі школи та наведіть можливі шляхи його подолання.

Література:

1. Бардиер Г. А. Социальная психология толерантности. СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2005. 120 с.
2. Батищев Г. С. Особенности культуры глубинного общения. *Вопросы философии*. 1995. №3. С. 109–129.
3. Бистрицький Є. Конфлікт культур і філософія толерантності. *Політична думка*. 1997. №1. С. 130–150.
4. Болтівець С.І. Педагогічна психогігієна: теорія та методика: монографія. К.: Редакція ВАК України, 2000. 302 с.
5. Засенко В. В. До проблеми особистісного підходу у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку /Дидактичні та

- соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. збірник. Вип. 8. К.: Науковий Світ, 2006. 288 с.
6. Слободчиков, В. И., Исаев. М. Основы психологической антропологии: Психология развития человека. М.: Школьная пресса, 1995. 416 с.
  7. Шаюк О. Я. Емоційно-вольовий компонент толерантності. *Освіта і управління* / гол. Редактор Микола Дробноход. 2011. Том 14. С. 104–110.
  8. Шаюк О. Я. Конативний компонент толерантності. *Вісник Національного університету України. Зб-к наук. Праць*. К.: НУОУ, 2011. Вип. 6 (25). С. 258–263.
  9. Шаюк О. Я. Методологічний аналіз толерантності як загальнолюдської проблеми. *Вітакультурний млин* / наук. Консультант-редактор А. Фурман. 2009. Модуль 8. С. 34–38.
  10. Шаюк О. Я. Мотиваційно-ціннісний компонент толерантності особистості. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць КПНУ ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. С. 932–944.

МОДУЛЬ 2.

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК УМОВА ГАРМОНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Практичне заняття № 5 (8 год с. р.)

ТЕМА 5. КОМУНІКАТИВНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, СКЛАДОВІ, ВИДИ, РІВНІ

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

комунікативна компетентність, комунікативна толерантність, соціальна зрілість особистості, інноваційна освіта, міжособистісна взаємодія, міжкультурна комунікація, толерантна особистість, професійно-педагогічна комунікація.

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного опрацювання

1. Підготуйте аналітичну доповідь на тему: «Проблеми комунікативної толерантності в освітньому середовищі».
2. Підготуйте реферат на тему: «Толерантність в законодавстві України та у контексті

- міжнародної законодавчої бази».
3. Охарактеризуйте методи дослідження толерантності.

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Які шляхи підвищення комунікативної толерантності на Ваш погляд можуть бути ефективними в сучасному освітньому середовищі школи?
2. Який зв'язок між рівнем толерантності в суспільстві та його цивілізаційним поступом?
3. У чому сутність сприятливого освітнього середовища в умовах інклюзивного навчання?

Підготуйте доповідь з презентацією на тему: «Теоретичні аспекти проблеми соціальної взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі».

Напишіть есе на тему: «Вплив інформаційних технологій на комунікативну толерантність дітей».

Виокреміть диференціальні ознаки особистості з високим і низьким рівнем комунікативної компетентності.

Література:

1. Батищев Г. С. Особенности культуры глубинного общения. *Вопросы философии*. 1995. №3. С. 109–129.
2. Бистрицький Є. Конфлікт культур і філософія толерантності. *Політична думка*. 1997. №1. С. 130–150.
3. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком. М.: Изд-во МГУ, 1982. 200 с.
4. Болтівець С.І. Педагогічна психогігієна: теорія та методика: монографія. К.: Редакція ВАК України, 2000. 302 с.
5. Бочелюк В. Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: навч. посібник. К.: Центр навч. літ-ри, 2011. 264 с.
6. Снелл Ф. Искусство делового общения. М.: Знания. 1990. 63 с.
7. Фурман А. В. Вітакультурне обґрунтування практичної психології. *Практична психологія і соціальна робота*. 2003. № 4. С. 9–13.
8. Фурман А. В. Генеза толерантності та перспективи українотворення (комплексний проект). *Психологія і суспільство*. 2013. № 1. С. 6–20.

Практичне заняття № 6 (6 год с.р.)

ТЕМА 6. ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ОСОБИСТІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

особистісна характеристика, інклюзивне навчання, ефективний освітній процес, конфлікт, педагогічний конфлікт, конструктивна взаємодія.

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного опрацювання

1. Підготуйте аналітичну доповідь на тему: «Особливості світоглядних установок як основа релігійних конфліктів».
2. Наведіть приклади, як фактор толерантної взаємодії вчителя, учнів та батьків може сприяти ефективному освітньому процесі в початковій школі в умовах інклюзивного навчання.
3. Розкрийте проблему толерантного ставлення до педагогічної праці в українському суспільстві.

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Як, на Вашу думку, читання художньої літератури впливає на рівень толерантності в суспільстві?
2. Які засоби виховання толерантності вважаєте найбільш ефективними в початковій школі і чому?
3. У чому сутність толерантного освітнього середовища?

Змодельуйте ситуацію інтолерантної поведінки дорослих стосовно молодшого школяра. Наведіть можливі варіанти вирішення ситуації.

Проаналізуйте зміст підручника для читання для 2-го класу («Читанка») в аспекті виховання толерантності. Назвіть основні напрями виховного впливу творів на формування толерантності у школярів.

Література:

1. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / Карл Роджерс; пер. с англ. М.: изд. группа «Прогресс», «Универс», 1994. 480 с.
2. Фрейд З. Психология бессознательного. М.: Просвещение, 1989. 448 с.
3. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Эрих Фромм; пер. с нем. Э.

- Телятниковой. М.: АСТ Москва: Хранитель, 2007. 624 с.
4. Фромм, Э. Бегство от свободы. М.: Прогресс, 1990.
  5. Фурман А. В. Вітакультурне обґрунтування практичної психології. *Практична психологія і соціальна робота*. 2003. № 4. С. 9–13.
  6. Фурман А. В. Генеза толерантності та перспективи українотворення (комплексний проект). *Психологія і суспільство*. 2013. № 1. С. 6–20.
  7. Шаюк О. Я. Методологічний аналіз толерантності як загальнолюдської проблеми. *Вітакультурний млин / наук. консультант-редактор А. Фурман*. 2009. Модуль 8. С. 34–38.
  8. Шаюк О. Я. Мотиваційно-ціннісний компонент толерантності особистості. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць КПНУ ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. С. 932–944.
  9. Шаюк О. Я. Науково-психологічне осмислення толерантності як загальнолюдської проблеми. *Психологія і суспільство*. 2010. № 1. С. 100–111.
  10. Шлягина Е. И., Ениколопов С. Н. Методы исследования этнической толерантности личности. М.: МГУ, 1993. 284 с.
  11. Эриксон Э. Идентичность: Юность и кризис. М.: Прогресс, 2006. 352 с.

Практичне заняття № 7 (8 год с.р.)

ТЕМА 7. ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ОСНОВНОЇ УМОВИ КОНСТРУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

межі толерантності, конструктивний діалог, комунікація поколінь, педагогічна взаємодія, толерантні взаємини, освітнє середовище, світоглядні установки особистості.

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного опрацювання

1. Підготуйте аналітичну доповідь на тему: «Межі толерантності у світі з високим рівнем конфліктів».
2. Розкрийте проблему виховання толерантних взаємин в сучасному освітньому середовищі.
3. Підготуйтеся до дискусії на тему: «Кордони толерантності в мультикультурному суспільстві».

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. У чому полягає зв'язок між світоглядними установками особистості та рівнем її толерантності?
2. Обґрунтуйте роль мистецтва у вихованні толерантності особистості.
3. У чому полягає роль толерантних стосунків в процесі педагогічної взаємодії?

Підготуйте заняття-дискусію: «Проблеми роботи вчителя з батьками учнів з особливими потребами».

Проаналізуйте зміст підручника для читання для 3-го класу («Читанка») в аспекті виховання толерантності. Назвіть основні напрями виховного впливу творів на формування толерантності у школярів.

Підготуйте реферат на тему: «Конфлікт і консенсус як базові виміри соціальної взаємодії».

Література:

1. Бочелюк В. Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: навч. посібник. К.: Центр навч. літ-ри, 2011. 264 с.
2. Будник О. Інклюзивна освіта: навч. посібник. Ів-Франківськ: Кушнір Г.М., 2015. 152 с.
3. Засенко В. В. До проблеми особистісного підходу у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку. *Дидактичні та*

соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. збірник. Вип. 8. К.: Науковий Світ, 2006. 288 с.

4. Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі. *Психолог.* 2009. №10. С.14–18.
5. Клепцова Е. Ю. Психология и педагогика толерантности: учебн. пособие для вузов. М.: Академический проект, 2004. 176 с.
6. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: Самміт-Книга, 2009. 272 с.
7. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Вид. гр. «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
8. Конвенція ООН про права дитини. – http://www.un.org.ua/images/documents/3719/convention_small_final.pdf
9. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОН від 01.10.2010 р. № 912.
10. Корекційна педагогіка: Основи навчання і виховання дітей з відхиленнями в розвитку / за ред. Б. П. Пузанова. М.: Видавничий центр «Академія», 2001. 284 с.
11. Кравцова А.М. *Познайомся-другом стань!* Книга про те, як допомагати людям, які потребують особливої підтримки. Разом ми подолаємо будь-які труднощі! Х.: 2008. 23 с.
12. Кравченко Г. Ю, Сіліна Г. О. Інклюзивна освіта. Х.: Вид-во «Ранок», 2014. 144 с.

13. Психологічні чинники ставлення педагогів до інклюзивної освіти. *Вища освіта України*. Темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Дод. 2 до №3. Том IV (29). 2011. С. 669–675.

Практичне заняття № 8 (6 год с.р.)

ТЕМА 8. ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

педагогічна культура, міжпоколіннева комунікація, ейджизм, ефективне освітнє середовище, професійна деформація особистості, самовизнання, педагогічна толерантність, педагогічний такт, педагогічна майстерність.

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного опрацювання

1. Підготуйте наукову доповідь на тему: «Психологічні основи міжпоколінневої комунікації».
2. Розкрийте питання: Психологічний аспект педагогічної толерантності.
3. Проаналізуйте толерантність в контексті педагогічної культури вчителя.

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Проаналізуйте основні професійні педагогічні стереотипи, які ведуть до професійної деформації особистості вчителя.
2. Наведіть приклади основних типів педагогічного середовища і проаналізуйте форми поведінки вчителя та учня у них.
3. Які цінності ефективного освітнього середовища в умовах інклюзивного класу (самовизнання, людяність, співтворчість ...)?
4. Який зв'язок між педагогічною культурою, педагогічною майстерністю і педагогічною толерантністю вчителя?

Характеризуючи сутність педагога, заповніть таблицю чотирьох основних видів ставлення:

Основні види ставлення	Прояв ставлення в особистісних якостях
Ставлення до людей	
Ставлення до діяльності	
Ставлення до речей	

Ставлення до самого Себе	

Напишіть есе на тему: «Чи високий рівень толерантності особистості гальмує досягнення кар'єрного успіху?».

Змоделюйте конфліктну ситуацію в інклюзивному класі та наведіть можливі шляхи її вирішення.

Література:

1. Будник О. Інклюзивна освіта: навч. посібник. Ів-Франківськ: Кушнір Г.М., 2015. 152 с.
2. Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі. *Психолог.* 2009. №10. С.14–18.
3. Клепцова Е. Ю. Психология и педагогика толерантности: учебн. пособие для вузов. М.: Академический проект, 2004. 176 с.
4. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: Самміт-Книга, 2009. 272 с.

5. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Вид. гр. «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
6. Конвенція ООН про права дитини. – http://www.un.org.ua/images/documents/3719/convention_small_final.pdf
7. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОН від 01.10.2010 р. № 912.
8. Кравцова А.М. *Познайомся-другом стань!* Книга про те, як допомагати людям, які потребують особливої підтримки. Разом ми подолаємо будь-які труднощі! Х.: 2008. 23 с.
9. Кравченко Г. Ю, Сіліна Г. О. *Інклюзивна освіта*. Х.: Вид-во «Ранок», 2014. 144 с.
10. Психологічні чинники ставлення педагогів до інклюзивної освіти. *Вища освіта України*. Темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Дод. 2 до №3. Том IV (29). 2011. С. 669–675.
11. Софій Н. З. *Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посібн.* К., 2007. 128 с.
12. Ферт О. Г. Організація середовища в класній кімнаті та ефективної роботи під час навчання дітей з СДУГ. *Дефектологія*. 2009. № 3 (53). С. 48–56.
13. Юрків Я.І. Сутність та специфіка соціально-педагогічної роботи з дітьми з обмеженими можливостями. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2012. №1. С. 21–28.

Практичне заняття № 9 (6 год с.р.)

ТЕМА 9. ПСИХОЛОГІЯ ІНТОЛЕРАНТНОСТІ

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

когнітивний дисонанс, гендерна толерантність, професійна інтолерантність, професійне спілкування, глобалізація, дотрадиціоналізація суспільств, суспільний стереотип.

Проаналізуйте причини виникнення інтолерантних форм поведінки в освітньому середовищі та наведіть можливі шляхи їх запобігання.

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного опрацювання

1. Опишіть бар'єри толерантного спілкування в освітньому середовищі.
2. Підготуйте презентацію на тему: «Теоретичні аспекти інтолерантних соціальних взаємин».
3. Розкрийте питання впливу міжкультурної комунікації на підвищення рівня толерантності в суспільстві.

Творчий рівень

1. Зробіть порівняльну характеристику авторитарного і демократичного стилів спілкування вчителя.
2. Проаналізуйте рівень гендерної та вікової толерантності у підручнику з української мови для 3 класу.
3. Змодельуйте ситуацію інтолерантного ставлення вчителя до учня початкових класів. Наведіть можливі шляхи її вирішення.
4. Змодельуйте ситуацію професійної інтолерантності та наведіть можливі шляхи її профілактики.
5. Напишіть есе на тему: «Причини і наслідки соціальної інтолерантності».
6. Проведіть заняття з групою: Методика роботи з виховання толерантного ставлення до дітей з особливими потребами.

Література:

1. Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі. *Психолог*. 2009. №10. С.14–18.
2. Клепцова Е. Ю. Психология и педагогика толерантности: учебн. пособие для вузов. М.: Академический проект, 2004. 176 с.
3. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Вид. гр. «АТОПОЛ», 2011. 274 с.

4. Конвенція ООН про права дитини. – http://www.un.org.ua/images/documents/3719/convention_small_final.pdf
5. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОН від 01.10.2010 р. № 912.
6. Кравченко Г. Ю, Сіліна Г. О. Інклюзивна освіта. Х.: Вид-во «Ранок», 2014. 144 с.
7. Психологічні чинники ставлення педагогів до інклюзивної освіти. *Вища освіта України*. Темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Дод. 2 до №3. Том IV (29). 2011. С. 669–675.
8. Софій Н. З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посібн.* К., 2007. 128 с.
9. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса. СПб.: Ювента, 1999. 318 с.
10. Франкл В. Человек в поисках смысла / Виктор Франкл; пер. с англ. и нем. М.: Прогресс, 1990. 368 с.
11. Фройд З. Психология бессознательного. М.: Просвещение, 1989. 448 с.
12. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Эрих Фромм; пер. с нем. Э. Телятниковой. М.: АСТ Москва: Хранитель, 2007. 624 с.
13. Шаюк О. Я. Методологія конкретно-тематичного дослідження толерантності. *Вітакультурний млин*. 2011. Модуль 13. С. 50–54.

14. Шаюк О. Я. Толерантність як сутнісна характеристика професійного спілкування. *Психологія і суспільство*. 2010. №2. С. 169–178.
15. Юрків Я.І. Сутність та специфіка соціально-педагогічної роботи з дітьми з обмеженими можливостями. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2012. №1. С. 21–28.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ
з навчальної дисципліни

ТОЛЕРАНТНІСТЬ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОЦЕСІ

I. Теоретичний блок

1. Поняття «толерантність». Історичний розвиток проблеми толерантності. Структура толерантності.
2. Толерантність як ціннісна й поведінкова складова особистості. Параметри толерантної особистості.
3. Толерантність як педагогічне явище.
4. Толерантність і онтологічна безпека, соціокультурна автентичність, духовна автономія.
5. Толерантність і соціальні відносини. Типи толерантності.
6. Толерантність як норма і принцип взаємин у соціумі. Декларація принципів толерантності.
7. Психологічні механізми толерантності. Толерантні позиції, допустима толерантність.
8. Поведінкові прояви інтолерантності.
9. Комунікативно-педагогічна толерантність в інклюзивному процесі.

10. Діагностика педагогічної толерантності.
11. Світогляд і світоглядна позиція.
12. Толерантність і рівні світоглядної позиції.
13. Толерантність як відкритість до діалогу.
14. Соціальна цінність толерантності як соціальної позиції.
15. Складові та види комунікативної толерантності.
16. Формування толерантності як морально-духовної якості особистості в інтересах успішного ведення «культурного» діалогу.
17. Педагогічні умови забезпечення технології формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя.
18. Толерантність як індивідуальна характеристика індивіда. Психологічна структура толерантності.
19. Психофізіологічні передумови толерантності.
20. Толерантність як психологічна стійкість і система позитивних установок та особистісних цінностей.
21. Показники толерантності. Рівні прояву толерантності.
22. Мораль. Фундаментальні категорії моралі.

23. Моральні аспекти глобальних проблем сьогодення.
24. Моральний вимір толерантності.
25. Суб'єкти та об'єкти толерування. Предмет толерування.
26. Міра толерантності. Проблема меж толерантності.
27. Соціальна толерантність школярів як індикатор їхньої соціальної компетентності.
28. Толерантність як домінанта конструктивної взаємодії суб'єктів діяльності в умовах інклюзивної освіти.
29. Особливості формування толерантного інклюзивного середовища в початкових класах.
30. Толерантність до дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі.
31. Функції толерантності.
32. Види толерантності: типологічний і класифікаційний підхід.
33. Механізми виникнення толерантності. Сутність та механізм оцінки у формуванні толерантності.
34. Установчі явища психіки і толерантність.

35. Соціально-когнітивна парадигма психології особистості. Особистісний конструкт і толерантна поведінка.
36. Поняття комунікативної толерантності та її складові.
37. Види комунікативної толерантності.
38. Характеристика рівнів комунікативної толерантності особистості.
39. Принципи толерантного спілкування.
40. Шляхи підвищення низького рівня комунікативної толерантності особистості.
41. Толерантність як індивідуальна характеристика індивіда.
42. Психологічні особливості толерантної людини.
43. Поведінка вчителя з низьким і високим рівнем толерантності.
44. Організаційно-педагогічні умови створення толерантного освітнього середовища інклюзивної школи.
45. Толерантність як ціннісна основа інклюзивної освіти.
46. Формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх учителів початкової школи.

47. Роль вчителя у створенні толерантного освітнього середовища в умовах інклюзивного класу.
48. Особливості формування толерантності у дітей молодшого шкільного віку в умовах інклюзивного класу.
49. Шляхи і засоби формування толерантності у дітей в умовах інклюзивного навчання.
50. Шляхи, форми і засоби формування толерантності у батьків дітей, які навчаються в інклюзивному класі.

II. Практичний блок

1. Розробіть вправу та ділову гру, що використовується при вихованні толерантності вчителя в умовах інклюзивного класу.
2. Розробіть пам'ятку «Шляхи попередження професійного вигорання вчителя, який працює в інклюзивному класі».
3. Розробіть вправу і рольову гру, які використовуються у вихованні толерантності батьків в умовах інклюзивного класу.
4. Розробіть вправу і рольову гру для виховання толерантності дітей в умовах інклюзивного класу.

5. Розробіть пам'ятку «Кордони толерантності вчителя» в умовах інклюзивного класу початкової школи.
6. Опишіть ситуацію морального вибору і толерантності.
7. Опишіть ситуацію зв'язку суспільних стереотипів і толерантності.
8. Розробіть поради щодо комунікативної толерантності (Як говорити, як слухати, як розуміти людину).
9. Розробіть поради для вчителя щодо висловлення незадоволення діяльності учня (учневі).
10. Розробіть поради для вчителя щодо висловлення незадоволення діяльності учня (батькам).
11. Змоделюйте проблемну ситуацію з проявом толерантності в інклюзивному класі початкової школи і запропонуйте її вирішення.
12. Змоделюйте зміст батьківських зборів з вирішення конфліктної ситуації в інклюзивному класі.
13. Складіть план позакласного заходу з виховання толерантних взаємостосунків для учнів початкових класів.
14. Розробіть структурно-логічну схему «Структура та функції професійної складової толерантності педагога».

15. Складіть план уроку із застосуванням прийому взаємодопомоги.
16. Створіть порівняльну таблицю якостей особистості вчителя з високим і низьким рівнем толерантності.
17. Спроектуйте орієнтовний зміст роботи вчителя з батьками в умовах роботи в інклюзивному класі з метою підвищення рівня їх толерантності.
18. Складіть план-конспект виховного заняття з молодшими школярами з метою підвищення рівня їх комунікативної толерантності.
19. Змоделюйте ситуацію інтолерантної поведінки учня в інклюзивному класі та опишіть можливі шляхи її вирішення.
20. Наведіть приклади інтолерантної поведінки вчителя.
21. Напишіть есе, в якому обґрунтуйте хибність ставлення до інших людей на основі сформованих стереотипів.
22. Змоделюйте ситуацію поведінки учня в умовах психологічного тиску та підтримки.
23. Напишіть есе «Моральна цінність толерантності в освітньому процесі».
24. Охарактеризуйте толерантність в контексті сучасних парадигм психології особистості.
25. Охарактеризуйте самоактуалізовану особистість.

26. Складіть план заняття з групою на тему: «Методика роботи з виховання толерантного ставлення до дітей з особливими потребами».
27. Розробіть зміст роботи з батьками учнів інклюзивного класу з метою підвищення їхньої педагогічної культури.
28. Опишіть психологічну структуру толерантності.
29. Підготуйте план для дискусії в групі на тему: «Робота з батьками учнів з особливими потребами».
30. Назвіть проблеми толерантності в контексті соціально-трудових відносин та можливі шляхи їх подолання.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Толерантність – це:

- a. повага, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості;
- b. нейтральне ставлення до особистості;
- c. взаємодопомога;
- d. сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур, міжкультурна комунікація.

2. Структура професійної складової міжособистісної толерантності педагога включає такі компоненти:

- a. когнітивний, структурний, функціональний;
- b. когнітивний, функціональний, діяльнісний;
- c. функціональний, діяльнісний, фізичний;
- d. діяльнісний, фізіологічний, толерантний

3. Інтолерантність передбачає:

- a. позитивні прояви, спрямовані проти когось, чий спосіб життя, погляди, особистісні або культурні особливості викликають схвалення або приязнь;
- b. негативні, агресивні прояви, спрямовані на когось, чий спосіб життя, погляди,

- особистісні або культурні особливості викликають несприйняття;
- c. нейтральні прояви, спрямовані на когось, чий спосіб життя, погляди, особистісні або культурні особливості викликають несхвалення або неприязнь;
  - d. негативні, агресивні прояви, спрямовані проти когось, чий спосіб життя, погляди, особистісні або культурні особливості викликають несхвалення або неприязнь;

4. Педагогічна толерантність є соціальною категорією і проявляється в установці на

- a. прийняття іншої людини, на емпатичне її розуміння, на відкрите і довірливе спілкування;
- b. нейтральне ставлення до іншої людини, на відкрите і довірливе спілкування;
- c. схвалення поведінки учнів;
- d. комунікацію учнів, вчителів, батьків.

5. Соціальна зріла особистість це людина, яка:

- a. здатна до моральної рефлексії, саморозуміння, розуміння і прийняття інших людей;
- b. володіє моральними знаннями, керується в своєму житті моральними цінностями, здатна до моральної рефлексії, саморозуміння, розуміння і прийняття інших людей;

- c. має моральні якості, і в меншій мірі піддається асоціальним впливам; не піддається маніпулюванню;
- d. здобула вищу освіту.

6. До поведінкової толерантності не належать такі уміння і здібності:

- a. здатність до толерантного висловлення й відстоювання власної позиції як точки зору;
- b. готовність до толерантного ставлення до висловлювань інших (сприйняття думок і оцінок інших людей як вираження їх точки зору, що має право на існування – незалежно від ступеню розбіжності з власними поглядами);
- c. здатність до «взаємодії різномислячих» і вміння домовлятися (узгоджувати позиції, досягати компроміс і консенсус);
- d. здатність виділяти в оцінюваному об'єкті істотні й другорядні ознаки.

7. Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі забезпечує:

- a. асистент вчителя;
- b. корекційний педагог;
- c. соціальний педагог;
- d. директор.

8. Назвіть статті Закону України «Про освіту», в яких йдеться про створення

умов для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття освіти з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів:

- a. Стаття 15 та 16;
- b. стаття 17 та 19;
- c. стаття 18 та 19;
- d. стаття 19 та 20.

9. Основний принцип побудови роботи інклюзивного освітнього закладу з батьками:

- a. організація корекційно-педагогічного процесу;
- b. партнерство з батьками;
- c. позитивна характеристика дитини;
- d. залучення батьків до освітнього процесу.

10. Інклюзивна освіта-це:

- a. освіта у спеціальних навчальних закладах;
- b. пристосування учня до умов життя і праці;
- c. система освітніх послуг, що базується на принципах недискримінації, ефективного включення до освітнього процесу за місцем проживання всіх його учасників;
- d. незавершена освіта.

11. Адаптація в інклюзивному процесі – це:

- a. визначення досягнутих успіхів;
- b. створення освітньої програми;
- c. зміна характеру подачі матеріалу, не змінюючи зміст навчального матеріалу;
- d. подача навчального матеріалу шляхом зміни змісту або складності навчального завдання.

12. Модифікація – це:

- a. систематизація завдань корекційно-розвивальної роботи;
- b. подача навчального матеріалу шляхом зміни змісту або складності навчального завдання;
- c. комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини;
- d. створення освітньої програми.

13. Інтелектуальні порушення розвитку дитини характеризуються як

- a. недостатність когнітивної діяльності;
- b. затримка психічного розвитку;
- c. стійке порушення пізнавальної діяльності;
- d. затримка фізичного розвитку.

14. Інтеграція означає

- a. процес поєднання, згуртування, заміни різних форм навчання;
- b. процес введення дітей з особливими освітніми потребами у регулярний освітній простір шляхом пристосування учня до вимог школи;

- c. пристосування шкіл та їх загальної освітньої філософії та політики до потреб усіх учнів, які мають особливі потреби;
- d. об'єднання класів.

15. Корекція – це:

- a. заміщення пошкоджених функцій збереженими;
- b. формування особистості дитини з порушенням розвитку;
- c. сукупність педагогічних та медичних заходів, спрямованих на послаблення або подолання порушень розвитку дитини та подальший розвиток її особистості;
- d. формування системи особистісних відносин.

16. Які із зазначених форм відносяться до організації позакласної корекційної роботи:

- a. екскурсія;
- b. соціально-побутова орієнтація;
- c. предметні гуртки;
- d. подорожі.

17. Педагог у корекційних цілях повинен:

- a. заучувати правила виконання дій;
- b. навчати правил виконання дій;
- c. проводити заняття відповідно до розвитку більшості учнів у класі;
- d. розкривати тему уроку у формі, доступній індивідуальному розвитку дитини.

18. Педагогічні умови це:

- a. комплекс заходів, зміст, методи (прийоми), організаційні форми навчання і виховання;
- b. цілеспрямована робота з узагальнення закономірностей як стійких зв'язків освітнього процесу, що забезпечує можливість перевірки результатів науково-педагогічного дослідження;
- c. сукупність заходів навчально-освітнього процесу, що забезпечують необхідний рівень розвитку певної категорії особистості учня; обставини, що сприяють досягненню або, навпаки, гальмують її досягнення в освітньому процесі;
- d. усі відповіді правильні.

19. До функцій толерантності не належить

- a. інформаційна;
- b. функція розуміння;
- c. емотивна;
- d. когнітивна.

20. Мета толерантного інклюзивного середовища:

- a. орієнтування на розвиток особистості та відповідність запитам соціального оточення і сподіванням дитини;
- b. орієнтування на відповідність запитам соціального оточення і сподіванням дитини;
- c. розвиток особистості дитини;

d. соціалізація школярів.

21. Індивідуальна толерантність – це характеристика особистості, яка:

- a. розуміє і визнає своє «Я», приймає себе такою, якою вона є;
- b. аналізує та відповідає за свої слова і вчинки, робить висновки зі своїх помилок;
- c. поважає інших людей;
- d. усі відповіді правильні.

22. Вчитель інклюзивного класу в корекційних цілях повинен:

- a. розкривати тему уроку;
- b. підкріплювати теоретичний матеріал словесними інструкціями;
- c. створювати умови, за яких дитина знаходить спосіб виконання розумової дії і відкриває для себе нову інформацію;
- d. виправляти усі помилки кожного учня під час навчання.

23. Методична робота в школі організовується з метою:

- a. підвищення рівня інформаційної роботи в школі;
- b. підвищення фахового рівня педагогів, якості навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами;
- c. систематичного і якісного проведення лікувально-профілактичної роботи;

d. підвищення якості навчання.

24. Які діти класу з інклюзивним навчанням потребують складання індивідуальної програми розвитку:

- a. діти з інтелектуальними порушеннями;
- b. всі діти класу, які мають особливі освітні потреби;
- c. всі діти, які навчаються в інклюзивному класі;
- d. діти з порушенням мовлення.

25. Що таке універсальний дизайн в освіті:

- a. психопедагогічний принцип, який впорядковує освітній процес відповідно до індивідуальних особливостей учнів;
- b. пристосування навколишнього середовища, освітніх програм та послуг для максимального використання усіма учасниками освітнього процесу;
- c. інноваційний підхід до організації уроку;
- d. створення освітньої програми, універсальної для усіх учнів.

26. Булінг в інклюзивному середовищі – це:

- a. творче вирішення конфліктних ситуацій;
- b. агресивна, насильницька поведінка однієї дитини або групи дітей по відношенню до дитини з особливими потребами;

- c. передача емоційного стану учасників освітнього процесу через певні форми поведінки дітей і дорослих;
- d. несприйняття осіб з особливими освітніми потребами.

27. Індивідуальна програма розвитку:

- a. забезпечує індивідуалізацію навчання дітей з особливими освітніми потребами, закріплює перелік психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, визначає конкретні навчальні стратегії і підходи до навчання;
- b. визначає перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, відведених на вивчення кожного предмета, тижневе навантаження;
- c. визначає рівень інтелектуального та фізичного розвитку, планування та проведення спільних індивідуальних та групових занять;
- d. забезпечує самостійну роботу учнів.

28. З якою метою запроваджується інклюзивна освіта?

- a. для забезпечення рівних можливостей кожної дитини на освіту за місцем проживання;
- b. з метою суттєвої економії коштів при закритті інтернатних закладів;
- c. створення сприятливих умов для здійснення індивідуального та диференційованого

- підходу до навчання та виховання дітей з урахуванням характеру порушень;
- d. для поліпшення якості освітніх послуг.

29. У чому полягає основна функція батьків у забезпеченні інклюзивної освіти:

- a. забезпечення належних господарсько-побутових умов у сім'ї;
- b. повноцінне членство у команді психолого-педагогічного супроводу;
- c. супровід розвитку дитини;
- d. в участі у створення освітніх програм.

30. Відповідно до Закону України "Про освіту" (від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII), інклюзивне навчання – це

- a. діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті;
- b. динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність;
- c. діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію освітнього процесу для осіб усіх вікових категорій;;
- d. система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування

багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

31. Основна роль у формуванні толерантності належить:

- a. педагогу;
- b. батькам;
- c. державі;
- d. школі.

32. Професіоналізм педагогічного спілкування, як важлива особистісно-професійна якість творчого фахівця виявляється у:

- a. формуванні норм поведінки;
- b. готовності співпрацювати з батьками;
- c. високому рівні емоційної стабільності, педагогічної толерантності в різних соціально-педагогічних ситуаціях;
- d. емоційній контактності;

33. Основним напрямом роботи з формування у школярів толерантного ставлення до людей з особливими потребами визначено:

- a. формування внутрішньої концепції соціальної рівності, незалежно від фізичних, інтелектуальних та інших можливостей людей;

- b. формування розуміння поняття «інвалідність»; роз'яснення суті цих явищ; розуміння, що обмежені фізичні можливості не є відображенням самої особистості людини;
- c. безпосередня робота і спілкування з людьми, які мають особливі освітні потреби;
- d. роз'яснення різних видів інвалідності, які дитина може зустріти в суспільстві, особливо серед однолітків.

34. Основною ознакою толерантного освітнього середовища є:

- a. спланований і організований фізичний простір, у якому б діти могли безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять;
- b. наявність сприятливого соціального та емоційного клімату;
- c. освітні програми;
- d. педагогічний супровід учнів.

35. В інклюзивному толерантному освітньому середовищі здатні досягти успіху:

- a. всі діти;
- b. тільки діти з особливими освітніми потребами;
- c. діти, які добре навчаються;
- d. діти, яких супроводжують батьки.

36. Індивідуальна програма розвитку учня особливими освітніми потребами, що навчається в інклюзивному класі може переглядатись:

- a. раз на рік;
- b. раз на навчальний рік;
- c. за потреби, але не менше, ніж двічі на рік;
- d. кожного місяця.

37. Наповнюваність інклюзивного класу може бути:

- a. не більше, ніж 15 учнів;
- b. не більше, ніж 20 учнів;
- c. як у звичайному класі;
- d. не більше, ніж 12 учнів.

38. Корекційно-розвиткові заняття для учнів з особливими освітніми потребами, що навчаються в інклюзивних класах, можуть проводити:

- a. вчитель інклюзивного класу ;
- b. корекційний педагог;
- c. будь-який вчитель вищої категорії;
- d. соціальний педагог.

39. Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі забезпечує:

- a. асистент вчителя;

- b. логопед;
- c. корекційний педагог;
- d. соціальний педагог.

40. Пасивна толерантність передбачає:

- a. байдужість до людей з особливими потребами, сприйняття їх як незначущих об'єктів;
- b. співчуття до людей з особливими потребами, сприйняття їх як незначущих об'єктів;
- c. позитивне ставлення до людей з особливими потребами, сприйняття їх як незначущих об'єктів;
- d. пригнічення емоцій за рахунок вольових зусиль.

